

Seria narzędzi EUCPN

Nr 16

Zapobieganie przestępstwom związanym z narkotykami

Osiągnięcie skutecznej zmiany zachowań

Streszczenie

W drugiej połowie 2019 r. fińska prezydencja Europejskiej Sieci Zapobiegania Przestępczości (EUCPN) skupiła się na zapobieganiu przestępczości związanej z narkotykami oraz szkodom spowodowanym przez zażywanie narkotyków wśród młodych ludzi, i wezwała do przyjęcia podejścia opartego na dowodach. Ten zestaw narzędzi jest bezpośrednią odpowiedzią na to wezwanie. Podkreślając potrzebę wiedzy o problemie oraz podejmowania odpowiednich działań, zapewniamy wsparcie praktykom zajmującym się tą dziedziną.

Przestępczość związana z narkotykami to złożone zjawisko. Badania wykazują, że związek między zażywaniem substancji narkotycznych a przestępczością nie jest taki sam dla wszystkich przypadków i zmienia się wraz z biegiem czasu. Pracując nad tą bardzo dynamiczną i złożoną relacją, należy mieć pełną świadomość, **z czym ma się do czynienia**. Niestety, ze względu na często upolityczniony charakter tego zjawiska, „działanie bez wiedzy” doprowadziło do rozpowszechnienia różnego rodzaju praktyk. Cele są zawsze godne pochwały, ale może to prowadzić do błędnego nakierowania lub niewłaściwego wykorzystania ograniczonych zasobów, lub co gorsza – pogłębienia problemu.

Zażywanie substancji narkotycznych i przestępczość są ze sobą powiązane, jednak ich związek będzie się różnił w zależności od grupy docelowej. Sytuacja wymaga

ukierunkowanego podejścia, dostosowanego do potrzeb osób, z którymi prowadzi się współpracę. Jeśli Twoja grupa docelowa nie wykazuje jeszcze żadnych oznak problematycznego zachowania, możesz odnieść się do niektórych wspólnych czynników, które przyczyniają się zarówno do zażywania narkotyków, jak i do popełniania przestępstw. Przykładami tych czynników ryzyka są niepowodzenia w szkole czy problemy z utrzymaniem rodziny. Jeśli Twoja grupa docelowa doznaje szkody z powodu użycia substancji narkotycznych i popełnia przestępstwa, aby na przykład utrzymać takie zachowanie, wówczas Twoje podejście musi się zmienić.

Ta złożoność jest potęgowana przez dynamiczne ścieżki związane z przestępstwami i narkotykami. Nie wszyscy narkomani rozwijają zaburzenia związane z zażywaniem substancji narkotycznych i nie wszyscy doświadczają szkód społecznych. To samo dotyczy potencjalnych przestępców. Pomimo dopuszczania się wielu wykroczeń w okresie niepełnoletności, większość z nich „wyrasta” z takiego zachowania. Wiedza na temat tego, co wpływa na taki rozwój wydarzeń oraz w jaki sposób oddziałują one na siebie, pozwoli odpowiednio interweniować w ten proces.

Kluczowym krokiem jest zatem ocena potrzeb grupy docelowej. Złota zasada mówi: im dokładniejsze zrozumienie problemu, tym lepiej dostosowana i ukierunkowana może być Twoja praca, a co za tym idzie – bardziej skuteczna. Dane krajowe/międzynarodowe mogą wspomóc Twoją działalność, jednak kluczowe dla zrozumienia problemu będą dane lokalne. Pamiętaj, aby korzystać z wielu perspektyw. Przykładowo poleganie tylko na danych policyjnych wypaczy zrozumienie problemu i doprowadzi do ukierunkowania reakcji w sposób, który może nie znaleźć odzwierciedlenia w całej społeczności. Ponadto, pamiętaj także o etapach rozwoju swojej grupy docelowej. Dziesięcioletkowie nie są tacy sami, jak szesnastolatki, a to, co wpływa na ich zachowanie, będzie się oczywiście zmieniać. W przypadku tej drugiej grupy wiekowej ważniejsza będzie presja rówieśników.

Kontynuując nasz wątek – każdy problem wymaga innego podejścia, dlatego oferujemy szereg opcji. Nie ma jednego gotowego rozwiązania, które pozwoliłoby zapobiegać przestępstwom związanym z narkotykami. Po dokładnym zrozumieniu problemu należy **podjąć odpowiednie działanie**. Dopasowanie odpowiedniego rodzaju interwencji do zidentyfikowanych potrzeb i problemów ma zasadnicze znaczenie dla pomyślnego osiągnięcia założonych celów. Jeśli Twoim celem jest **zapobieganie problematycznemu zachowaniu wśród młodych ludzi**, dostępnych jest szereg różnych praktyk wykazujących

skuteczność. Na przykład, wpływanie w pozytywny sposób na sytuację rodzinną może sprzyjać zdrowym i bezpiecznym zachowaniom, zarówno teraz, jak i na późniejszych etapach życia. Wiele tego typu skutecznych praktyk można znaleźć w rejestrze wymiany programów prewencji,¹ czyli internetowej bazie danych o interwencjach prewencyjnych bazujących na dowodach.

Wiele działań z tej dziedziny koncentruje się na dostarczaniu informacji na temat ryzyka wystąpienia problematycznych zachowań. Zakłada się, że młodzież dokona właściwego wyboru po otrzymaniu informacji o potencjalnie szkodliwych i niebezpiecznych konsekwencjach ich zachowania. Choć założenie to z pewnością ma wartość nominalną, badania nie wykazały, aby brak wiedzy stanowił czynnik ryzyka. Ponieważ te praktyki w rzeczywistości nie są ukierunkowane na istotny czynnik, nie można za ich pomocą osiągnąć założonego celu. Popatrz na to z tej strony: wiesz, że jedzenie fast foodu jest niezdrowe, ale i tak to robisz.

Jeszcze bardziej niepokojące jest to, że tego typu podejście może pogłębić problem. Niektórzy nieletni mogą odczuwać presję rówieśników, aby angażować się w zachowanie, któremu zamierzasz zapobiec, ponieważ konwencjonalna narracja często zakłada, że „każdy to robi”. Co więcej, niektórzy mogą być skłonni do podjęcia takiego ryzyka, mając pełną świadomość jego konsekwencji.

Stosowanie taktyki zastraszania nie rozwiąże tego problemu, a wręcz będzie miało odwrotny skutek. Pokazywanie np. obrazów przemocy lub odgrywanie scenek, które mają zszokować i wymusić właściwe zachowanie, okazuje się nieskuteczne, a co więcej może nawet zostać zakwestionowane w zakresie etycznym. Niesławnym przykładem takiego podejścia jest *Scared Straight*, program w ramach którego szczególnie podatna młodzież odwiedza więzienia dla dorosłych. Argumentacją programu jest to, że bezpośrednia obserwacja odstraszy młodzież od popełniania przestępstw w przyszłości. Taki sposób myślenia niestety nadal ma miejsce w UE, pomimo rygorystycznych ocen wykazujących, że tego typu praktyki są bardziej szkodliwe, niż pozostawanie biernym.

Jeśli Twoja grupa docelowa doświadczyła już szkód spowodowanych zażywaniem substancji narkotycznych lub na skutek związanej z nimi przestępczości, może zajść potrzeba przyjęcia innego podejścia, niż tradycyjne metody prewencji. **Zmniejszenie szkód** jest jednym z nich i ma na celu zmniejszenie szkodliwych skutków, jakich mogą doświadczyć młodzi ludzie. Oprócz korzyści dla zdrowia uczestników, programy ograniczania szkód mogą przyczynić się

do zmniejszenia przestępstw związanych z narkotykami i/lub poprawy poczucia bezpieczeństwa w swojej okolicy. Na przykład pomieszczenia dla osób zażywających narkotyki mogą przyczynić się do zmniejszenia szkodliwości na poziomie społecznym, ponieważ zmniejsza się ilość odpadów po narkotykach i maleje niezadowolenie opinii publicznej.

Zapobieganie recydywie jest kolejną praktyką skupiającą się na osobach, które doznają szkód związanych z zażywaniem narkotyków oraz które z tego powodu dopuściły się przestępstw. Celem jest zatem zapobieganie przed ponownymi przestępstwami i/lub leczenie ludzi. Skutecznym przykładem są tutaj grupy terapeutyczne. W przypadku więzień udowodniono, że takie podejście ogranicza prawdopodobieństwo ponownego aresztowania, dopuszczenia się czynności przestępczej oraz recydywy.

Oczywiście nie ma sprawdzonego rozwiązania na każdy problem. W przypadku braku dowodów należy zastosować podejście oparte na przezorności. W minimalnym stopniu podejście powinno być przynajmniej świadome. Jednak niezależnie od intencji i założeń, **wszystkie działania powinny być oceniane**, bez względu na wcześniejsze skutki. To, co musi się zmienić, to zachowanie. Działania podnoszące świadomość – jeśli zostaną poddane ocenie – będą często koncentrowały się na przekazaniu wiedzy: „czy pamiętasz przekaz?”. To dopiero pierwszy krok. Zasadnicze pytanie brzmi: czy Twoja grupa docelowa zmieniła swoje zachowanie z powodu Twojej interwencji?

ⁱ http://www.emcdda.europa.eu/best-practice/xchange_en